

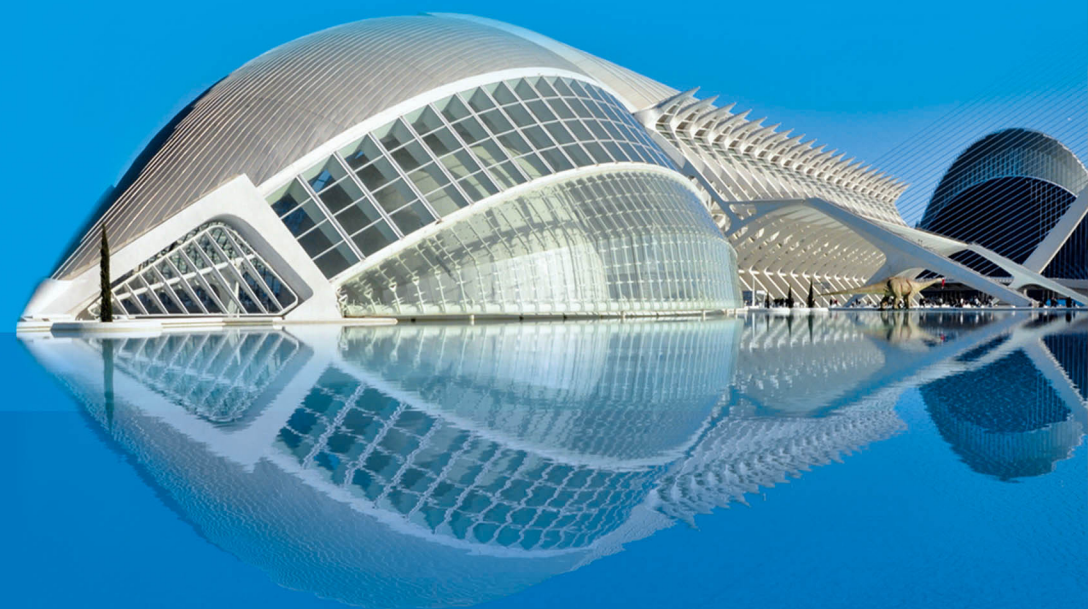
**ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

Є.І. Масленніков
Е.А. Кузнєцов
Ю.М. Сафонов
С.В. Філіппова

Є.І. МАСЛЕННІКОВ, Е.А. КУЗНЕЦОВ,
Ю.М. САФОНОВ, С.В. ФІЛИПОВА

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Міжуніверситетська колективна монографія

Випуск 1

За редакцією д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова

Херсон
Видавець Грінь Д.С.
2016

УДК 330.341.1
ББК У9(4УКР)-55
М 315

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 3 від 24 листопада 2015 р.)
Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 3 від 8 грудня 2015 р.)

Рецензенти:

Макаренко М.В. – доктор економічних наук, професор Державного економіко-технологічного університету транспорту, ректор;

Сахаський М.П. – доктор економічних наук, професор Одеської державної академії будівництва та архітектури, завідувач кафедри маркетингу;

Бутенко А.І. – доктор економічних наук, професор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, завідувач відділом.

Масленніков Є.І., Кузнєцов Е.А., Сафонов Ю.М., Філіппова С.В. та інші

М 315 Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія
Вип. 1/ за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – 854 с.

ISBN 978-966-930-078-2

У міжуніверситетській колективній науковій монографії розглянуто: теоретико-методологічні та практичні аспекти інноваційної економіки в умовах трансформаційних змін. У монографії представлені результати наукових досліджень та наукові позиції дослідників різних університетів України. В монографії започатковано наукову дискусію для науковців та практиків в галузях економіки, управління та адміністрування, щодо розвитку інноваційної економіки.

Міжуніверситетська колективна наукова монографія буде корисною для докторантів, аспірантів, магістрів, науковців, керівників підприємств, які досліджують проблеми інноваційної економіки.

ISBN 978-966-930-078-2

© Масленніков Є.І., Кузнєцов Е.А. Сафонов Ю.М.,
Філіппова С.В. та ін., 2016

ЗМІСТ

I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	11
РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ	12
<i>д.е.н., проф. Захарченко В. І.</i> <i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	29
<i>к.е.н., доц. Побережець О.В.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	64
<i>д.е.н., проф. Сафонов Ю.М., к.е.н., доц. Мельник Ю.М.</i> <i>Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана</i> <i>Одеська національна академія харчових технологій</i>	
РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ	84
<i>к.е.н., доц. Радченко О.П., Шавалюк О.І.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i> <i>Львівський національний аграрний університет</i>	
РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО КАПІТАЛУ	118
<i>д.е.н., проф. Кузнєцов Е.А.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 6. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	148
<i>к.е.н., доц. Столбуненко Н.М., Прибок В.А.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 7. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	171
<i>к.е.н., доц. Смоквіна Г. А.</i> <i>Одеський національний політехнічний університет</i>	

РОЗДІЛ 8. КРИЗА СФЕРИ НДДКР І ФОРМУВАННЯ РИНКУ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	212
<i>к.е.н. Захарченко Н.В.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 9. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	228
<i>к.е.н. Балог О.Г.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 10. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	259
<i>к.е.н. Борщ В.І.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 11. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА	283
<i>к.е.н., доц. Ненно І.М.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 12. ІННОВАЦІЙНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	316
<i>д.е.н., проф. Коніщева Н. Й., асп. Воропаєв В. М.</i> <i>ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»</i>	
РОЗДІЛ 13. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	344
<i>к.е.н., доц. Рудинська О.В., к.е.н., доц. Пономарьова Г.О.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i> <i>Одеська обласна державна адміністрація</i>	
РОЗДІЛ 14. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	364
<i>Масіна Л.О., Кривенко О.В.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	

ІІ. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	401
РОЗДІЛ 15. ОСОБЛИВОСТІ СЦЕНАРНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	402
<i>д.е.н., проф. Філіппова С.В., к.е.н., доц. Селіванова Н.М.</i> <i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 16. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ	440
<i>д.е.н., доц. Черниш І.В.</i> <i>Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка</i>	
РОЗДІЛ 17. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КРЕДИТУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК	456
<i>д.е.н., проф. Ботвіна Н. О.</i> <i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 18. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПАСТКИ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК НАСЛІДОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПАТОЛОГІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	483
<i>к.е.н., доц. Мазур О.Є.</i> <i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 19. ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	522
<i>к.п.н., доц. Матукова Г.І.</i> <i>Криворізький економічний інститут</i> <i>ДВНЗ «Криворізький національний університет»</i>	
РОЗДІЛ 20. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИХ ОБЛІГАЦІЙ	542
<i>к.е.н., доц. Кірсанова В.В., к.е.н. Ковальова О.М.</i> <i>Одеський національний політехнічний університет</i> <i>Одеський національний економічний університет</i>	
РОЗДІЛ 21. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ В ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАПАСІВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	562
<i>д.е.н., проф. Сафонов Ю.М., к.е.н. Собчишин В. М.</i> <i>Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	

РОЗДІЛ 22. МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ПОРТФЕЛЮ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	586
<i>д.е.н., доц. Масленніков Є.І., Данилов Р.І.</i>	
<i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 23. ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КАДРОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	607
<i>к.е.н., доц. Башинська І.О.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 24. СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИНЦИПАХ ВЕРТИКАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	635
<i>д.е.н., доц. Коваленко О.М., к.е.н., доц. Станіславик О.В.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 25. ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ОПЕРАТОРІВ ЗІ ЗНАЧНОЮ РИНКОВОЮ ВЛАДОЮ В СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ.....	653
<i>к.е.н., доц. Танащук К.О.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 26. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУКУПНІСТЮ ПОКАЗНИКІВ.....	673
<i>к.е.н., доц. Побережець О.В., Татарчук І.В.</i>	
<i>Одеський національний університет імені І. І. Мечникова</i>	
РОЗДІЛ 27. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ В УСТАНОВІ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ: ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	685
<i>Патинська М.М.</i>	
<i>Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана</i>	
РОЗДІЛ 28. АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧОЮ КООПЕРАЦІЄЮ ДО УМОВ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	702
<i>д.е.н., проф. Маркіна І.А.</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	

РОЗДІЛ 29. ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	721
<i>к.е.н., доц. Черкасова С.О.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 30. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИТРАТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ КОНТРОЛЮВАННЯ.....	752
<i>Варчук О.А.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	
РОЗДІЛ 31. НАПРЯМИ ТА ЗАХОДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ	792
<i>д.е.н., професор Шимановська-Діанич Л. М., к.е.н. Іщейкін Т. Є.</i>	
<i>ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»</i>	
РОЗДІЛ 32. СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ВИТРАТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	824
<i>д.е.н., доц. Ковтуненко К.В., Шацкова Л.П.</i>	
<i>Одеський національний політехнічний університет</i>	

трансферу технологій, безперервного навчання та розвитку персоналу й тощо.

Відповідно до цього, системі управління інноваційно-активних підприємств потрібно володіти оперативною інформацією стосовно власної економічної безпеки, а моніторинг та подальше оцінювання її рівня з метою управління процесом її забезпечення стає інструментом, що дає змогу своєчасно отримувати інформацію та коригувати управлінські дії при відхиленні її від визначеного рівня.

Таким чином, в сучасних умовах підвищення агресивності зовнішнього й, частково, внутрішнього середовища запобігання негативному впливу комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз можливо лише шляхом забезпечення своєчасної реакції на них і створення умов для безпечного розвитку через ефективне управління економічною безпекою підприємств в рамках загальної системи їх управління. Прийняття оптимальних рішень в області управління й забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств потребує вирішення ряду проблемних питань, пов'язаних з оцінюванням рівня їх економічної безпеки, розробкою та практичним впровадженням відповідного економічного інструментарію управління процесом її забезпечення в рамках формування ефективного механізму управління цим процесом.

В сучасних умовах для ефективного господарювання головним є визначення цілей створення та функціонування підприємства. Тому виникає необхідність постійного дотримання економічної безпеки підприємства, як гаранта його стабільного та максимально ефективного функціонування, починаючи з моменту створення до розвитку високого потенціалу у майбутньому. Становлення економічної безпеки підприємства, як правило, відбувається шляхом формування та реалізації механізму управління процесом її забезпеченням.

Слід зазначити, що незважаючи на велику кількість наукових праць таких російських вчених, як Л.Абалкіна, М.Бендікова, В.Богомолова, В.Тамбовцева, В.Гусева та вітчизняних вчених – В.Гейця, Г.Козаченка, А.Сухорукова, В.Мунтіяна, Т.Васильціва, І.Отенко, Я.Жаліла, Б.Мізюка В. Пономаренка, А. Сухорукова,

Є. Бельтюкова, Б. Буркинського, С. Філіппової, С. Харічкова, М. Чумаченка, О. Яременка та багатьох інших, що присвячені дослідженню різних проблемних питань управління економічною безпекою на різних рівнях господарської системи, дотепер залишається невирішеним коло питань, пов'язаних з розробкою ефективного організаційно-економічного механізму управління процесом її забезпечення, формуванням відповідного інструментарію щодо моніторингу й подальшого оцінювання її рівня з метою прийняття відповідних управлінських рішень. Це потребує удосконалення існуючих методик оцінювання й аналізу рівня економічної безпеки підприємств, зокрема інноваційно-активних, формування ефективного постійно діючого механізму моніторингу та управління процесом її забезпечення у структурно-функціональному аспекті в рамках здійснення стратегічної взаємодії зі суб'єктами зовнішнього середовища, що робить обраний напрям наукового дослідження актуальним й перспективним.

Отже, підприємства, що бажають розвиватися та працювати на ринку тривалий час, прагнуть досягти стабільного функціонування і максимально можливої ефективності використання та формування наявного потенціалу в довгостроковій перспективі. Таке становище характеризує поняття економічної безпеки підприємства, рівень якої забезпечує праця управлінського персоналу підприємства в напрямку уникнення можливих загроз зовнішнього і внутрішнього середовища і ліквідації шкідливих наслідків відповідних негативних чинників [1].

Слід зауважити, що поняття безпека підприємства є похідним від поняття безпеки взагалі.

Серед існуючих в економічній науці підходів щодо дослідження безпеки можна виділити дві групи. Перша – це вузько спеціалізований підхід, який передбачає аналіз окремих сторін безпеки суб'єктів господарювання або окремих видів безпеки у відриві від інших, наприклад безпека праці, екологічна, та ін., тобто спрощене тлумачення безпеки, розгляд її тільки в якомусь одному аспекті. Автори, досліджуючи вибраний тип безпеки, дають часто суперечливі, не узгоджені між собою визначення даного поняття, що вибудовуються лише на підставі авторської позиції.

Друга – розширювальне трактування, що розмивають межі поняття. Економічна безпека розглядається, по-перше, як діяльність певних соціальних суб'єктів, як сфера відносин, що виникають між ними, і сфера, в якій функціонує і розвивається суспільна, групова та індивідуальна свідомість, по-друге, як предмет теоретичного і емпіричного пізнання і, по-третє, як об'єкт аналізу з позицій політики, права, моралі [2]. Нині активізація досліджень з проблем безпеки призвела до появи безлічі підходів, серед яких виділяються як базові такі: нормативно-правовий, системний, функціональний і синергетичний.

В самому загальному розумінні, безпека визначається як стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування та розвитку, та відповідно процес її забезпечення розглядається як певна діяльність з попередження будь-яких загроз, небезпек [3]. Відповідно до цього, економічна безпека являє собою захищеність підприємства від негативного впливу сукупності соціальних, економічних, екологічних, правових та силових внутрішніх і зовнішніх чинників і фактично відображає їхню здатність до захисту власного конкурентоспроможного потенціалу від внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників [4].

Деякі науковці відзначають, що загроза економічній безпеці підприємства може виявлятися у вигляді втрати рівня його конкурентного статусу, та пропонують розглядати її в якості універсальної категорії, яка віддзеркалює захищеність діяльності підприємств від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища, а також спонукає систему управління швидко реагувати й усувати різноваріантні загрози, що можуть негативно вплинути на конкурентоспроможність і економічну стабільність [4, 5, 7].

Однак більшість науковці вважають, що економічна безпека підприємства являється формуючим елементом структури управління процесом формування та забезпечення конкурентоспроможності та покликана виконувати ряд функцій, в переліку яких можна відзначити прогнозування, оцінку фінансового ризику, виявлення загроз, збереження конкурентних переваг та інші [2,3,6,8,9]. При цьому вона

розглядається як певний стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, техніки, технологій й тощо) і підприємницьких можливостей, за умови існування якого гарантується найбільш ефективне їх використання з метою забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку підприємства, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам) [10,11].

Таким чином, підводячи підсумки, слід зазначити, що економічну безпеку підприємства необхідно розглядати як практичне використання таких принципів сучасного управління, як своєчасну реакцію на зміни в зовнішньому середовищі, бачення підприємства, тобто чітке уявлення про те, яким воно повинно бути, а також одного з основних положень сучасної теорії управління – ситуаційного підходу до управління, яким визнається важливість швидкості й адекватності реакції, що забезпечують адаптацію підприємства до умов його існування. Отже, економічна безпека підприємства має властивості еволюційного розвитку ситуаційного підходу до управління [12].

Враховуючи дані положення, пропонується економічну безпеку підприємств розглядати універсальну та комплексну категорію, в основі якої закладено систему забезпечення та захисту їх економічних інтересів від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, досягання захищеності їх потенціалу розвитку від негативного впливу загроз та небезпек, створення відповідних умов щодо набуття здатності відновлюватись та постійно розвиватись в умовах високо динамічних змін ринкового середовища [13].

Відповідно до цього, для ефективного забезпечення економічної безпеки підприємств необхідне використання системного та комплексного підходів, що визначають необхідність розробки в рамках формування та реалізації організаційно-економічного механізму управління процесом її забезпечення. При цьому системний підхід щодо формування відповідного механізму припускає, що системі управління необхідно враховувати всі умови діяльності підприємства, а сам механізм повинен мати чітко окреслені елементи, схему їх дії і взаємодії, а комплексний підхід – передбачає дії щодо створення ефективної системи управління процесом забезпечення економічної

безпеки підприємства на засадах розробки комплексу заходів щодо забезпечення його стабільного стратегічного розвитку через створення сприятливих умов, а також нейтралізацію та ліквідацію зовнішніх та внутрішніх загроз.

При цьому механізм управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємств, зокрема інноваційно-активних, базується на завданнях і принципах загального управління, що передбачає комплексну та системну сукупність відповідних методів, інструментів та конкретних практичних заходів. При цьому забезпечення економічної безпеки підприємств являє собою певний вид управлінської діяльності, спрямованої на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг та забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції [13].

Таким чином, управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємств має ґрунтуватися на базових положеннях теорії управління, відповідно до яких до основних елементів системи управління можна віднести мету, об'єкт і суб'єкт, методологію, принципи, процес та функції управління, а формування ефективного організаційно-економічного механізму управління має відбуватися одночасно з формуванням відповідного аналітичного інструментарію управлінського моніторингу.

Управлінський моніторинг у будь-якій функціональній сфері управління передбачає збирання та узагальнення інформації за певними показниками для вивчення конкретної проблеми та вироблення відповідних рекомендацій щодо формування стратегії і тактики управлінської діяльності з метою прийняття відповідних управлінських рішень [14].

Враховуючи ці положення, пропонується під моніторингом економічної безпеки інноваційно-активних підприємств розуміти систему збору, оброблення, зберігання і розповсюдження інформації про етапи забезпечення економічної безпеки підприємств, прогнозування на основі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій їх ринковому розвитку та розроблення наукового обґрунтування рекомендацій для прийняття відповідних управлінських рішень.

При цьому моніторинг економічної безпеки підприємств не слід ототожнювати з її аналізом і контролем, оскільки він являє собою безперервне спостереження за результатами господарської діяльності підприємства та його бізнес-процесів, за станом та зміною чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають як на рівень економічної безпеки так і на процес її організаційно-економічного забезпечення з метою попередження небажаних відхилень по найважливіших параметрах. Систематичне відстеження та відповідне коректування конкурентних дій за рахунок прийняття відповідних управлінських рішень обумовлюють сутність та особливості управлінського моніторингу процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, що вказує на його характеристики як методу контролю, але контролю не результату, а процесу, направленою на виявлення основних тенденцій динаміки змін з метою внесення необхідних коректив в стратегію довгострокового розвитку підприємства та його конкурентну поведінку на ринку.

Таким чином, управлінський моніторинг процесу забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств спрямований на забезпечення системи управління та інших зацікавлених користувачів (власників підприємства, інвесторів й тощо) оперативною й об'єктивною інформацією, необхідною та достатньою для формування ефективних управлінських рішень, пов'язаних з процесом організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки підприємств.

Відповідно моніторинг економічної безпеки інноваційно-активних підприємств пропонується проводити на підставі визнання таких вимог, умов і обмежень:

- відстежуватися та оцінюватися має не лише власне економічна безпека підприємства, але й процес її забезпечення;

- відношення між процесом і механізмом організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки підприємств – це:

- а) відношення між двома взаємопов'язаними процесами, коли перший з них є загальним, а другий – специфічним, призначеним для його реалізації;

- б) поняття “процес” і “механізм” співвідносяться таким чином як

етапи перетворення матеріалу з діями, завдяки яким воно робиться;

– результативність не співпадає з ефективністю: результативність системи управління процесом організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки підприємств полягає у досягненні його цілей, а ефективність – у співвідношенні результативності та витрачених ресурсів;

– існує два основних види критеріїв ефективності систем управління: ступінь досягнення мети системою та ефективність траєкторії руху системи до мети;

– управлінські компетенції стають одним з основних об'єктів моніторингу та оцінювання, що характеризують економічну безпеку підприємств.

Механізм врахування зазначених обмежень та вимог такий:

1. Під моніторинг має підпадати не лише власне економічна безпека підприємства, але й процес її забезпечення. Оцінка організаційно-економічного забезпечення має здійснюватися комплексно, охоплюючи такі складові як:

а) процес (його тривалість, послідовність етапів, їх витратність);

б) його механізм (зворотній зв'язок, обґрунтованість, вплив на підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства);

в) систему (мету, об'єкт і суб'єкт, методологію, принципи, процес та функції управління).

2. Врахування особливостей відношення між процесом і механізмом організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки підприємства. Пріоритетність механізму як об'єкту моніторингу залишається.

3. Розрізнення результативності від ефективності відбувається шляхом розбіжностей застосування математичного апарату. Результативність може мати альтернативний апарат внаслідок розбіжностей цілей, а ефективність розраховується завжди як співвідношення результативності та ресурсів.

4. Розрізнення двох основних видів критеріїв ефективності систем управління (ступінь досягнення мети системою та ефективність траєкторії руху системи до мети) відбувається шляхом

двохвекторності моніторингу – перший вектор – ступінь досягнення мети, другий – обрана траєкторія руху.

5. Управлінські компетенції стають одним з основних у колі об'єктів моніторингу, що характеризують економічну безпеку інноваційно-активного підприємства. Подальше оцінювання повного спектру управлінських компетенцій набуває постійного характеру. Профіль компетенцій описує знання (загальні базові відомості, якими необхідно володіти для виконання даної роботи, спеціальні знання з конкретного питання, суміжні знання, які формують спеціальні й контекстуальні знання певної роботи); уміння (навички, що доповнюють загальні базові знання); цінності (набір якостей або поведінкових навичок, наприклад, робота в команді, які приводять до необхідних результатів).

Саме особливі відмінності інноваційно-активних підприємств визначають механізм врахування зазначених обмежень та вимог щодо моніторингу їх економічної безпеки в рамках формування ефективного процесу її організаційно-економічного забезпечення. Слід зауважити, що саме інноваційна діяльність дає змогу інноваційно-активним підприємствам оновлювати свою продукцію, підвищувати її технічний рівень і конкурентоспроможність, збільшувати обсяги виробництва та реалізації продукції, розширювати ринки збуту, знижувати матеріало- та енергомісткість виробничого процесу, а використання інновацій – реалізовувати інноваційну продукцію в обов'язковому порядку [15].

В результаті проведених досліджень слід визначити, що для інноваційно-активних підприємств характерні наступні особливі відмінності:

- акцент на реалізацію інновацій;
- залучення наукового персоналу;
- інвестування в НДДКР та співробітників;
- рухома організаційна структура;
- гнучка робоча сила та графік роботи кадрів;
- безперервний процес навчання;
- вільний доступ до інформації;
- розгалужена система прийняття рішень;

– високий рівень ризику діяльності підприємств та їх соціальна спрямованість [16,17,18].

Саме визначені особливості дають змогу інноваційно-активним підприємствам підвищувати темпи реалізації новаторських ідей, створювати та впроваджувати результати науково-дослідної роботи, більш швидко орієнтуватися на використання і розвиток ключових управлінських компетенцій, підвищувати ефективність управління та набувати конкурентні переваги на ринку. Крім того, слід зазначити обов'язкову наявність у даних підприємств інноваційної компоненти у складі інтелектуального капіталу. Коли у традиційних підприємств інноваційна компонента знаходиться в пасивному стані та відбуваються зміни адаптивного характеру, у інноваційно-активних підприємств інноваційна складова являється динамічною та активною, що впливає на кардинальні перетворення в системі управління підприємством. Всі ці перераховані особливі відмінності обов'язково слід враховувати при формуванні інструментарію управлінського моніторингу процесу забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств в рамках розробки та впровадження організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення їх економічної безпеки.

Таким чином, в рамках визначення підходу до моніторингу економічної безпеки інноваційно-активних підприємств слід використовувати базові принципи оцінювання її рівня:

– комплексність – результати дослідження економічної безпеки підприємства повинні сполучати і оцінку результативності процесу його адаптації до змін умов функціонування, ступінь використання можливостей (потенціалу) стратегічного розвитку підприємства і його управлінських компетенцій;

– системність – основою оцінювання економічної безпеки і розробки відповідних рекомендацій можуть виступати лише результати системного аналізу впливу зовнішніх та внутрішніх чинників підприємства з урахуванням взаємозв'язків і синергії;

– об'єктивність – результати дослідження та оцінювання економічної безпеки підприємства повинні базуватися на повній та достовірній реальній інформації про стан та умови його

функціонування, відображаючи фактичні результати;

– динамічність – основним завданням дослідження економічної безпеки підприємства є не статична оцінка його реальних позицій на певний момент часу, а прогнозування їх змінювання з розробкою управлінських рішень;

– безперервність – процес дослідження та оцінювання економічної безпеки підприємства та змін її рівня має носити безперервний характер (шляхом створення системи моніторингу її рівня, чинників економічної безпеки та ринкових позицій підприємства), оскільки дискретні оцінки не дають можливість своєчасно зафіксувати зміни чинників економічної безпеки підприємства, оцінити тенденції динаміки його ринкових позицій та своєчасно прийняти відповідні управлінські рішення;

– оптимальність – у відповідності з цим принципом об'єктом дослідження є не лише сам рівень економічної безпеки підприємства, але і ступінь ефективності його досягнення, саме тому необхідною є комплексна оцінка шляхів досягнення певних ринкових позицій підприємства з урахуванням як прямих витрат, пов'язаних з реалізацією заходів по регулюванню конкретного чинника, так і потенційних витрат на розвиток та забезпечення економічної безпеки підприємства в майбутньому.

Відповідно, в основі побудови системи моніторингу управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств має бути науково обґрунтована концепція, що вивчає, з одного боку, ефективність використання можливостей реалізації стратегічних економічних інтересів підприємств (прискорення освоєння нововведень, розширення ринків збуту й тощо), а з іншого – вплив зовнішнього середовища, зовнішніх можливостей та загроз, що грають ключову роль в процесі формування стійких конкурентних переваг.

Це обумовлено тим, що рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього та внутрішнього середовища. Відповідно до цього, зміст

економічної безпеки підприємств буде розкриватися через забезпечення реалізації їх стратегічних інтересів на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища (рис. 1).

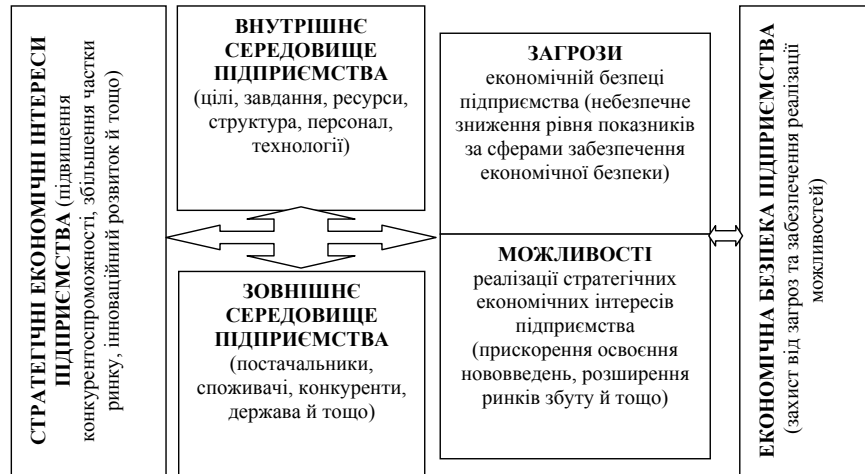

Рисунок 1 – Взаємозв'язок між стратегічними економічними інтересами підприємства та забезпеченням його економічної безпеки [19]

Відповідно, економічна безпека підприємств фактично являє характеристику підприємства, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище.

При цьому економічна безпека підприємств є характеристикою системи, що сама організується, і сама розвивається, тобто це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні властивості системи – рівновагу та стійкість при мінімізації загроз.

Таким чином, це стан економічної діяльності, при якому забезпечується дотримання економічних інтересів підприємства на підставі його стійкості та властивостей системи, що сама розвивається, за умови попередження негативного впливу будь-яких загроз.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку можуть бути:

- свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів);

- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо) [1].

Залежно від суб'єктної обумовленості негативні впливи на економічну безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер.

Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з волі конкретного підприємства або його окремих працівників.

Суб'єктивні впливи мають місце внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або окремих його працівників (передовсім керівників і функціональних менеджерів).

Таким чином, головна мета забезпечення економічної безпеки підприємств, зокрема інноваційно-активних, полягає у тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей економічної безпеки можна віднести:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи того суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності управління, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення

роботи всіх підрозділів підприємства;

– ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [13].

Тобто концепція побудови системи моніторингу управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств має орієнтуватися на дослідження оптимального використання потенціалу стратегічного розвитку підприємств і розвитку їх управлінських компетенцій, а її реалізація – спиратися на такі принципи:

– принцип збереження вихідних конкурентних позицій через розвиток, який визначає пріоритетність довгострокових (стратегічних) цілей для забезпечення бажаного рівня економічної безпеки підприємства перед короткостроковими (поточними);

– принцип побудови стратегічної траєкторії, що пропонує підхід до формування процесу забезпечення економічної безпеки підприємств як до безперервного процесу, а не як до одноразової дії;

– принцип збалансованості управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємств, який відображує необхідність узгодження зовнішніх і внутрішніх керуючих впливів, спрямованих на досягнення стратегічних економічних інтересів підприємств на основі ефективного використання зовнішніх можливостей і внутрішніх ресурсів підприємств з метою підвищення потенціалу розвитку;

– принцип результативності знань, який визначає необхідність оцінки й формування управлінських компетенцій з урахуванням результатів їхнього впливу саме на стратегічні економічні результати діяльності підприємств.

Отже, в рамках вирішення проблем формування стійких конкурентних переваг, а також адаптації інноваційно-активних підприємств до змін зовнішнього та внутрішнього середовища в рамках формування та реалізації організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення їх економічної безпеки особливого значення набувають управлінські знання та управлінські компетенції, що лежать в основі здатностей до здійснення певного виду діяльності.

В самому загальному розумінні поняття компетенція (лат. *competentia* – належність за правом) означає обізнаність та досвід індивідуума в певному питанні або колі питань і охоплює універсальні та вузько специфічні предметні сфери [20]. Таким чином, поняття “компетенція” не є тотожним поняттю “кваліфікація”, найпоширенішої у вітчизняній теорії й практиці управління персоналом.

Також одним з дискусійних у літературі є застосування й співвідношення понять компетентності та компетенції, які широко використовуються як синоніми. Однак слід зауважити, що поняття “компетентність” слід використовувати як для характеристики здатності персоналу компетентно виконувати якусь роботу або її частину, так і сукупності його вчинків. Традиційне поняття компетентності означає поінформованість та авторитетність персоналу, а також коло питань, у яких вони мають пізнання та досвід [20].

Ряд авторів пропонує розглядати управлінські компетенції як раціональну комбінацію знань і здатностей розглянутих на невеликому проміжку часу, які мають працівники підприємства та які періодично треба обновляти. Інші автори зауважують, що компетенція являє собою здатність персоналу, що демонструється, виконувати певні функції та включає в себе здатності та мотивацію, а відповідно й описують поведінку персоналу при виконанні конкретних завдань [23, 27].

Отже, це дає змогу визначити компетенції управлінського персоналу в якості не просто його знань, а в якості це знань, що застосовувані на практиці та лежать в основі корпоративної культури управління.

Ряд авторів пропонує розглядати управлінські компетенції підприємств в якості невід’ємної складової його стратегічних активів, що віддзеркалює комплекс колективного знання, досвіду та здатностей підприємства, що в поєднанні з унікальною технологією дає змогу створювати (підтримувати) конкурентні переваги та забезпечувати неповторну відмітність підприємства у певному ринковому оточенні [22, 24, 25, 26].

Інші автори пропонують під компетенціями підприємств

розуміти особливий інформаційний ресурс, що містить досвід, знання та навички про спосіб організації, управління ресурсами і бізнес-процесами (здатностями) для досягнення встановлених цілей [21].

Іноді поняття “компетенція” також трактують як здатність об’єкта ефективно взаємодіяти зі своїм оточенням. Звідси випливає, що саме компетенції управлінського персоналу забезпечують ефективність конкурентної взаємодії підприємства з оточенням, доцільну раціональність його поведінки в конкурентному середовищі, що сприяє формуванню конкурентних переваг та забезпеченню економічної безпеки.

В системі стратегічного управління управлінські компетенції досліджуються через призму стратегічного потенціалу, що формується на ресурсному, організаційному та управлінському рівні та становить сукупність ресурсів та компетенцій з унікальними властивостями для створення та нарощування нових можливостей ефективного функціонування та розвитку підприємства. Таким чином, управлінські компетенції вже не можна розглядати як ресурси чи активи – вони є наслідком координаційних, інтеграційних та управлінських процесів, спрямованих, перш за все, на досягнення стратегічних цілей [20].

При цьому складність урахування значимості саме управлінських компетенцій у процесі забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного підприємства полягає в тому, що з погляду цінності сприйняття споживачів і навіть самої системи управління підприємства в рамках оцінки ефективності конкурентних дій (конкурентної раціональності) вони залишаються недоступними, оскільки знаходять непряме вираження в споживчій вартості кінцевої продукції через ефективність використання внутрішніх здатностей і наявних ресурсів. Отже, саме розвиток “ключових” управлінських компетенцій підприємства є підставою для одержання тривалої стійкої конкурентної переваги. Розвиток враховується в процесі формування конкурентної стратегії й реалізації конкурентної поведінки, що найчастіше знаходить своє відображення у виконанні двох дій – пошуку можливостей відмінності від конкурентів (стратегія диференціації) і/або досягнення конкурентного лідерства за рахунок більш ефективного використання наявних ресурсів (як правило,

лідерства по витратах).

Ключові управлінські компетенції надають можливість одержання в конкурентній боротьбі як якісних переваг, відносно характеристик виготовленої продукції, так і кількісних, відповідно підвищення ефективності потенційних можливостей (внутрішніх здатностей і ресурсів). Саме цей вплив підпадає під управлінський моніторинг оцінювання економічної безпеки підприємств. При цьому основну мету моніторингу та оцінювання управлінських компетенцій слід визначити як умову формування конкурентної стратегії забезпечення бажаного рівня економічної безпеки й конкурентної позиції стратегічного розвитку підприємства на ринку, виконання дій якої обумовлює розвиток (підтримку) стійких конкурентних переваг, а також дає змогу оцінити внутрішні можливості підприємства (конкурентоспроможний потенціал) і його здатності. В рамках цього управлінські компетенції підприємства визначаються як здатність інноваційно-активного підприємства створювати більш високу в порівнянні з конкурентами споживчу цінність у результаті використання комбінації накопичених знань, умінь, навичок, досвіду, технологій і т.п. при реалізації ключових бізнес-процесів.

Якщо ж розглядати інноваційно-активне підприємство як ієрархічну систему прийняття управлінських рішень необхідно визначити, що для кожного управлінського рівня можна виокремити специфічні компетенції персоналу, що забезпечують появу чи підсилення конкурентних переваг підприємства у цілому [21]. В рамках цього компетентність визначається наявністю у персоналу певного переліку компетенцій, кожна з них має необхідний рівень розвитку, характеризує глибоке та досконале знання персоналом своєї справи, способів і засобів досягнення намічених цілей управління.

Таким чином, ключові управлінські компетенції надають можливість одержання в конкурентній боротьбі якісних та кількісних переваг з метою підвищення ефективності потенційних можливостей (внутрішніх здатностей і ресурсів). Саме цей вплив підпадає під управлінський моніторинг економічної безпеки інноваційно-активного підприємства, основною метою якого є моніторинг і подальше оцінювання компетентності управлінського персоналу, що задіяний в

управлінні процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. При цьому управлінські компетенції відповідного персоналу слід визначити як чинник формування конкурентної стратегії забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств в рамках зміцнення їх конкурентної позиції на ринку, виконання дій якої обумовлює розвиток (підтримку) стійких конкурентних переваг, а також дає змогу оцінити внутрішні можливості підприємств і їх здатності до подальшого стратегічного розвитку.

Отже, в сучасних умовах господарювання управлінські компетенції стають одним з основних елементів у колі об'єктів моніторингу, що характеризують конкурентоспроможність та економічну безпеку інноваційно-активних підприємств. Управлінські компетенції треба вивчати як особливий внутрішній ресурс, що охоплює знання, уміння, навички та досвід про спосіб ефективної організації й управління наявними ресурсами й бізнес-процесами інноваційно-активного підприємства з метою досягнення поставлених завдань, пов'язаних з досягненням перемоги в конкурентній боротьбі, носієм якого індивідуально або колективно являються працівники підприємства.

При цьому слід зазначити, що сучасна парадигма управління повинна забезпечувати підпорядкування всіх аспектів управлінської діяльності з досягнення стратегічних конкурентних переваг інноваційно-активних підприємств за рахунок формування й використання компетенції їх управлінського персоналу в найкращий спосіб. При цьому висока ефективність діяльності управлінського персоналу, що задіяний в процесі забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств, досягається створенням раціонального процесу управління потенціалом розвитку їх управлінських компетенцій та удосконаленням існуючого інструментарію щодо оцінювання їх компетентності.

В рамках цього пропонується класифікацію управлінських компетенцій визначати за такими ознаками:

– функціональними, тобто за роллю у формуванні змісту бізнес-процесів і процедур виконання функцій. Функціональний підхід пов'язаний зі змістом та процедурами етапів процесу забезпечення

економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. Його основні завдання: аналіз ринку та споживачів, розробка, виробництво, просування, доставка, обслуговування реалізованої інноваційної продукції й тощо;

– структурними, тобто з урахуванням їхньої спрямованості на підтримку та розвиток інфраструктури бізнес-процесів. Структурний підхід пов'язаний з управлінням процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. Його основні завдання: управління матеріальними, фінансовими, трудовими, інформаційними та іншими ресурсами підприємства, прогнозування і стимулювання підвищення рівня економічної безпеки, мотивація та регулювання управління процесом її забезпечення, оцінка, аналіз та діагностика поточного рівня економічної безпеки й тощо.

Доцільно об'єднати функціональні та структурні класифікаційні ознаки та здійснити оцінку управлінських компетенцій персоналу, що задіяний в процесі забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств підприємств на засадах розгляду їхніх складових (табл. 1). Пропонується класифікувати їх в якості професійних знань (професійних компетенцій), функціональних, інформаційно-методичних, інтелектуальних та соціальних компетенцій, та компетенцій, пов'язаних з прийняттям рішень.

Для забезпечення довгострокового стратегічного розвитку підприємства та його стійких конкурентних переваг на ринку найбільше значення мають професійні знання (або професійна компетенція), які представлені такими складовими:

1. Знання про інформаційні ресурси, зовнішні чинники, формування потреб споживачів, обмеження потенціалу стратегічного розвитку (конкурентоспроможного потенціалу), використання інструментів стратегічного управління при різних умовах зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

2. Знання про основні завдання формування, організації та управління системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

3. Знання про методики аналізу та контролю, оцінки ефективності заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Таблиця 1 – Признаки класифікації компетенцій підприємств
(джерело: власна розробка)

Признаки класифікації	Види компетенцій
1. Об'єкт (носії) компетенцій	– компетенції підприємства (корпоративні); групові; “індивідуальні” компетенції (індивідуумів)
2. Тип джерела компетенцій	– внутрішні (матеріальні та нематеріальні активи, НДДКР, технології, бізнес-процеси, персонал, оргструктура та корпоративна культура, інформаційні системи); – зовнішні (відносини з мікросередовищем (з постачальниками, споживачами, конкурентами, контактними аудиторіями))
3. Рівень формування	– ресурсні; комплементарні (взаємодоповнюючі); стратегічні;
4. База (основа) формування	– засновані на технологіях; засновані на відносинах; засновані на знаннях; засновані на вміннях і навичках (ноу-хау); засновані на досвіді
5. Можливість імітації	– компетенції, що піддаються імітації; унікальні компетенції
6. Стадія життєвого циклу підприємства	– відпрацьовані компетенції (стандарти діяльності галузі, ринку); – стійкі компетенції (ключові компетенції, що не піддаються імітації зі сторони конкурентів); – компетенції, що зберігають свою силу в даний момент, але в майбутньому можуть бути імітованими конкурентами
7. Сфера проявлення	– пов'язані з доступом на ринок (відносини з конкурентами); – пов'язані з довірою з боку споживачів; – засновані на внутрішніх ресурсах і навичках
8. Мета оцінювання компетентності (закладені в основі цілісної моделі професійної компетентності)	– когнітивні (використання знань з теорії та знання з досвіду); – функціональні (уміння та ноу-хау); особистісні (поведінкові); – етичні (особиста думка та професійні цінності, здатність приймати засновані на них рішення в робочих ситуаціях); – мета-компетенції (здатність справлятися з непевністю)
9. Вплив на процес забезпечення економічної безпеки підприємств	– професійні; функціональні; інформаційно-методичні; інтелектуальні; соціальні; компетенції прийняття рішень

Функціональна компетенція – це ключові функції управління конкурентною взаємодією, що розкривають основні напрямки прийняття управлінських рішень та визначається можливостями (здатностями) підсистем підприємства здійснювати функції максимально ефективним способом.

Інформаційно-методична компетенція – це знання та вміння щодо використання сукупності методів, інформаційних технологій, програмного забезпечення, відповідних методичних підходів та розробок для реалізації функцій управління конкурентною взаємодією.

Інтелектуальна компетентність – це сформована база знань та вмінь, що дає можливість ефективно їх використовувати в професійній діяльності, формуючи інтелектуальний досвід діяльності людини.

Соціальна компетенція – це здатність на відповідальність в ухваленні професійних рішень, яка характеризує здібності до взаємодії.

Компетенція прийняття рішень – це здібність вирішувати проблеми, яка характеризує алгоритм розробки та прийняття відповідних рішень, зміст процедур його прийняття, інформаційне забезпечення, відповідальність за прийняття рішень.

Відтак, в процесі побудови системи моніторингу управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств особливого значення набуває формалізація технології ідентифікації, моніторингу й оцінки саме управлінських компетенцій у рамках формування та реалізації механізму організаційно-економічного забезпечення їх економічної безпеки.

Саме процес моніторингу й подальшого стратегічного розвитку управлінських компетенцій забезпечується та спрямовується на сприяння досягненню стратегічних цілей інноваційно-активних підприємств. Відповідно, управлінські компетенції враховуються при розробці стратегії розвитку з метою забезпечення економічної безпеки підприємств в довгостроковій перспективі, під якою варто розуміти комбінацію методів ведення конкурентної боротьби й організації бізнесу, спрямовану на створення стійких конкурентних переваг і досягнення стратегічних організаційно-економічних цілей розвитку підприємств.

При цьому управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємств потребує створення специфічного організаційно-економічного механізму управління, спрямованого на попередження та мінімізацію дії загроз.

Отже, метою формування та практичної реалізації організаційно-

економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств являється забезпечення її необхідного рівня задля досягнення підприємством своїх тактичних і стратегічних цілей. Досягнення поставленої мети здійснюється завдяки вирішенню основних організаційно-економічних заходів:

- організація служби економічної безпеки на підприємстві;
- планування мети, завдань, функцій, принципів управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємства;
- формування бюджету служби економічної безпеки підприємства;
- фінансове забезпечення функціонування системи управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємства;
- контроль за дотриманням планових показників і аналіз відхилень рівня економічної безпеки підприємства від заданих нормативів;
- діагностика стану рівня економічної безпеки підприємства й тощо.

Відповідно, під організаційно-економічним механізмом управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного підприємства доцільно розуміти взаємозалежну сукупність:

- форм і методів економічного управління, у т.ч. системи мотивації;
- форм і методів тактичного й оперативного управління;
- важелів і методів формування системи керуючих параметрів;
- системи обґрунтованих фінансових й адміністративних обмежень;
- інформаційної системи формування законодавчо-правової та нормативної бази управлінських рішень [13].

При аналізі й оцінюванні механізму доцільно використовувати методи спостереження, експерименту, імітаційного й економіко-математичного моделювання та інші. Відповідно до цього, необхідно послідовно вивчити механізм обліково-аналітично забезпечення економічної безпеки підприємств, фактори, важелі та методи, закладені в його основу.

Враховуючи ці положення, пропонується організаційно-економічний механізм управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств визначити як сукупність взаємозалежних організаційних, економічних і адміністративно-правових важелів і методів цілеспрямованого впливу на об'єкт управління (підприємство), які у взаємодії забезпечують реалізацію комплексних цільових програм і планів досягнення певного рівня його економічної безпеки. Він повинен забезпечувати моніторинг, аналіз, удосконалення, прогнозування та планування рівня економічної безпеки, який досягло підприємство за певний час [13].

На рис. 2 наведена структура сформованого організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. Відповідно до наведеної запропонованої структури, умовно механізм управління можна поділити на два блоки: до першого блоку віднесені економічні та організаційні складові, до другого – його тактичне і стратегічне забезпечення.

Набір засобів, методів, принципів і функцій управління та відповідних заходів щодо його забезпечення, що формують організаційно-економічний блок механізму управління, дозволяють підвищити (забезпечити) рівень економічної безпеки інноваційно-активного підприємства в довгостроковій перспективі.

В свою чергу, тактичне забезпечення управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного підприємства полягає у ефективному та раціональному використанні потенціалу його подальшого розвитку за визначеними напрямками, забезпеченні стійкості стану його економічної безпеки та адаптація до поточних нововведень.

Стратегічне ж забезпечення управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного підприємства полягає у формуванні здатностей підприємства реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанні можливостей, що надає зовнішнє середовище.

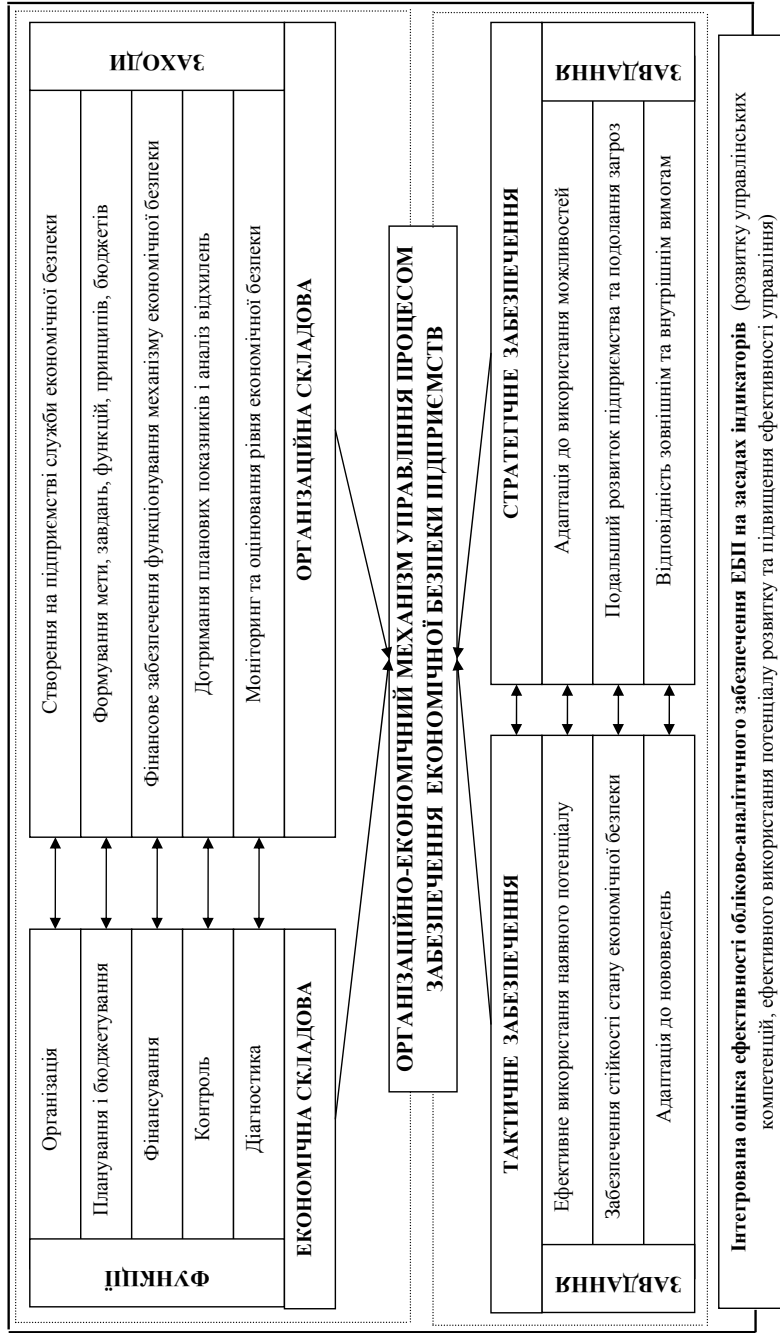

Рисунок 2 – Структура організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств (джерело: власна розробка)

Відповідно, моніторинг реалізації організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств також необхідно здійснювати у двох площинах: відносно його організаційної та економічної складових, які практично пронизують механізм, виступаючи платформою для інших складових.

Самостійний моніторинг та оцінка складових спрямований на пошук приватних ресурсів, але вони не надають цілісної характеристики механізму. Тому їх повинна завершувати інтегрована оцінка ефективності організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного підприємства, яка спирається на ряд індикаторів (розвиток управлінських компетенцій, ефективне використання потенціалу розвитку підприємства та підвищення ефективності управління підприємством).

В якості основних етапи моніторингу та оцінювання складових організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств запропоновані:

- визначення об'єктів моніторингу та подальшого оцінювання з врахування обмежень у часі, ресурсах та інше;
- вибір критеріїв та системи показників щодо оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- вибір методу оцінювання;
- безпосередній моніторинг;
- безпосередня оцінка (розрахунки, порівняння, висновки та рекомендації).

В рамках удосконалення існуючої методики моніторингу й подальшого оцінювання рівня економічної безпеки інноваційно-активних підприємств до сукупності показників треба додати:

- синхронність формування системи забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств та механізму управління процесом її забезпечення й управлінських рішень і динаміки дії чинників впливу на рівень економічної безпеки підприємств;
- кількість нейтралізованих негативних чинників впливу на

економічну безпеку підприємств.

В рамках визначеної послідовності моніторинг та оцінювання рівня економічної безпеки інноваційно-активних підприємств інтегрований з комплексною оцінкою потенціалу їх стратегічного розвитку та пропонується здійснювати його на основі поєднання статичного та динамічного підходів, визначення пріоритетності використання кількісних показників, створення системи показників і критеріїв як єдиної інформаційної бази для формування системи забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. Пропонується всі показники в рамках формування удосконаленого аналітичного інструментарію, розподілити між двома відокремленими, але послідовно взаємопов'язаними етапами, що сформуєть структурну модель організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств:

- формування механізму управління процесом обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств, що здійснюється в зовнішньому середовищі, тобто з урахуванням дії зовнішніх чинників впливу на економічну безпеку;

- реалізація механізму управління процесом обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств, пов'язаної з побудовою ефективної системи з урахуванням дії внутрішніх чинників впливу на економічну безпеку [1].

Таким чином, аналізуючи зовнішні та внутрішні загрози, управлінський персонал інноваційно-активного підприємства повинен спрогнозувати найбільш небезпечні з них та розробити систему відповідних заходів щодо їх своєчасного виявлення, попередження або послаблення їх впливу на систему забезпечення економічної безпеки підприємств.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств здійснюється в умовах невизначеності впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на ефективність прийняття управлінських рішень, що обумовлює необхідність застосування комплексного та системного підходів.

При цьому економічну безпеку інноваційно-активних підприємств слід розглядати як універсальну та комплексну категорію, в основі якої закладено систему забезпечення та захисту економічних інтересів підприємств від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, досягання захищеності їх потенціалу розвитку від негативного впливу загроз та небезпек, створення відповідних умов щодо набуття здатності відновлюватись та постійно розвиватись в умовах високо динамічних змін ринкового середовища.

В рамках формування й реалізації організаційно-економічного механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств забезпечення економічної безпеки підприємства слід розглядати як вид управлінської діяльності щодо формування, розвитку та реалізації конкурентних переваг і забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції. При цьому створення системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства та організаційно-економічний механізм управління процесом її забезпечення мають відбуватись одночасно: завдання першої полягає в підтримці оптимального рівня економічної безпеки підприємства, завданням другого являється забезпечення її необхідного рівня задля досягнення підприємством своїх тактичних і стратегічних цілей розвитку.

Таким чином, визначення співвідношення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки інноваційно-активних підприємств та управління процесом її забезпечення дозволить врахувати синхронність формування системи обліково-аналітичного забезпечення та відповідного організаційно-економічного механізму управління, оцінити вплив управлінських рішень і динаміки дії чинників впливу на рівень економічної безпеки в рамках удосконалення існуючих методик її моніторингу й оцінювання, що можна визначити в якості перспектив подальших досліджень з визначеної наукової тематики.

Література

1. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління [Текст] : монографія / С.В.Філіппова, Л.О.Волощук, С.О. Черкасова. Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса : Апрель, 2015. – 195 с.
2. Башинська І.О. Розділ 3.2. Уточнення визначення дефініції та економічного змісту категорії “економічна безпека підприємства” (С. 14-20) у кол. монографії Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [колективна монографія у 2т.]. – Дніпропетровськ: «ФОРМ Дробязко С.І.», 2014. – Т. 2. – 349 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ecofin.at.ua/monografy/monografija_ehb_t2.pdf
3. Визначення категорій “економічна безпека підприємства” і “безпечний розвиток підприємства” / Г. В. Єфімова, С. М. Марущак // Бізнес Інформ. –2013. – № 11. – С. 8-13.
4. Гусев В. С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов /В. С. Гусев. – СПб.: ИД “Очарованный странник”, 2001. – 224 с.
5. Сухоруков А.І. Система економічної безпеки держави / Монографія. За заг. ред. Сухорукова А.І. /НПМБ при РНБОУ. – К.: ВД “Стилос”, 2009. – 685с.
6. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.
7. Моделювання економічної безпеки: держави, регіону, підприємства : монографія / [В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін.; за ред. В. М. Геєця].– Х. : ВД “ИНЖЕК”, 2006. – 239 с.
8. Мунтіян В. І. Теоретичні засади економічної безпеки / В. І. Мунтіян // Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: матеріали Круглого столу (1 листопада 2000 р.) / Відп. ред. С. І. Пирожков, Б. В. Губський, А. І. Сухоруков. – К. : Національний інститут українсько-російських відносин при Раді національної безпеки та оборони України, 2001. – С. 53-56.
9. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : Монография / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х. : ИД “ИНЖЕК”, 2004. – 144 с.
10. Федоренко Р. М. Система управління ресурсами як основа забезпечення економічної безпеки / Р. М. Федоренко // Недержавна система безпеки підприємництва як суб’єкт національної безпеки України : [зб. матер. наук.-практ. конф.]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 224-229.
11. Козаченко Г. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : [монография] / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
12. Філіппова С.В. Проблемні аспекти управління процесом зміцнення економічної безпеки підприємств як суб’єктів підприємницької діяльності в умовах забезпечення сталого розвитку економіки України / С.О. Черкасова, С.В. Філіппова // Економічні інновації. Збірник наукових праць. Випуск 52. “Шляхи та механізми реалізації відтворювальної функції національної економіки”. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2013. – С. 164 – 172.
13. Черкасова С.О. Формування організаційно-економічного механізму управління процесом зміцнення економічної безпеки промислових підприємств / С.О. Черкасова / Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – Одеса, 2013. – № 2 (7). – С. 22-27. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
14. Черкасова С.О. Економічний інструментарій управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування механізму її організаційно-економічного забезпечення // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка “Економіка. Управління. Інновації ” / С.О. Черкасова. – Житомир, 2011. – №2 (6). – С. 120 – 126.

15. Мазаракі А.А. Інновації – джерело конкурентних переваг / А.А. Мазаракі // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 9. – С. 120-123.
16. Бацалай Т. М. Інтелектуальний капітал як специфічна характеристика інноваційно-активного підприємства / Т. М. Бацалай // Економічний вісник Донбасу – 2012. – № 2. – С. 82-88.
17. Варналій З. Регіональна інноваційна політика України: проблеми та стратегічні пріоритети // Економіст. – 2007. – №9. – С. 36-39.
18. Варналій З. Проблеми підтримки інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] / З. Варналій. – Режим доступу: // <http://www.niss.gov.ua/monitor/monitor43/index.htm>
19. Міщенко С.П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємств у ринковій економіці / С. П. Міщенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 190-195.
20. Компетенція // Юридична енциклопедія : В 6 т. [Електронний ресурс] / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/16890902/legal/kompetentsiya>
21. Черкасова С.О. Сутність і методика оцінювання конкурентних компетенцій у рамках формування механізму організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств // Вісник Національного технічного університету “ХПІ”: зб. наук. пр. / С.О.Черкасова. – Харків, 2011. – № 7-1'2011. – С. 166-171.
22. Верба В.А. Проблеми ідентифікації компетенцій підприємства / В.А. Верба, О.М.Гребешкова // Проблеми науки. – 2004, №7. – С.23-28.
23. Сімченко Н.О. Оцінювання компетенційних профілів керівників в ієрархії управління / Н.О. Сімченко // Економічний вісник НТУУ “КПІ”. – 2010, №25. – С. 126-132.
24. Чечетов М.В. Обґрунтування стратегії розвитку управлінських компетенцій підприємства / М.В. Чечетов, О.В. Денисюк // Проблеми економіки. – 2012, № 1. – С.41-46.
25. Ефремов В.С. Ключевая компетенция организации как объект стратегического анализа / В.С. Ефремов, И.А. Ханьков //

- Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – №2. – С.8-33.
26. Исмагилова Л.А. Компетентностно-ориентированный подход к формированию стратегии развития предприятия / Л.А. Исмагилова, Т.А. Гилева // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 9. – С. 106-115.
27. Ключевые компетенции как основа устойчивого конкурентного преимущества предприятия [Электронный ресурс] / Г.Я. Беякова, Е.В. Сумина // Электронный журнал “Исследовано в России” – Режим доступа: <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2005/104.pdf>